

«**RURALISME EXCEPCIONAL**». Ressenya de Xavier Dilla sobre *Oratjol de la Serra*, d'Eduard Girbal Jaume, per al diari *El País*

Alguna cosa ha funcionat molt malament en la tradició literària catalana perquè estiguem descobrint el gran valor de l'obra narrativa d'Eduard Girbal Jaume (1881-1947) amb prop d'un segle de retard. D'acord que el seu cicle *L'agre de la terra*, iniciat precisament amb *Oratjol de la Serra*, va arribar en uns anys (1919-1923) en què, davant el Noucentisme rampant, que s'interessava pel paisatge sobretot en la seva dimensió ideal i simbòlica, tenia tots els números per ser despatxat com una deixa fora d'hora del ruralisme modernista, avalada pels elogis d'una figura periclitada com Víctor Català. A més, Girbal es quedava en fora de joc en no plegar-se a la flamant norma fabriana. El silenci posterior, llarg, massa llarg, rebla aquesta mala entrada. No l'ajuden ni l'esclat d'una novel·lística republicana que arracona allò que cau lluny del *cosmopolitisme* urbà de Barcelona, ni, durant el franquisme, la conformació resistent d'un cànon narratiu establert sovint amb criteris erràtics, no sempre impecablement literaris. En fi, la contraposició historiogràfica d'un Modernisme i un Noucentisme de manual, més l'obtús predomini de la crítica sociològica i militant rematen la feina.

Per sort, l'encès elogi ("fita de la nostra literatura") que Josep Pla va dedicar a Girbal de passada als anys 60 serveix perquè l'inquiet i estimulador lector que és el poeta Enric Casasses es fixi en Girbal i comenci a redescobrir-lo públicament el 2005 tot curant l'edició de *L'estrella amb cua* (1919). Simptomàticament, *La tragèdia de cal Pere Llarg* (1923), tercer títol de *L'agre de la terra*, se situa com a finalista del Premi Llibreter 2006. I el cercle es tanca ara, sempre a Edicions de 1984, amb el primer volum del cicle. La restitució de Girbal va, doncs, per bon camí.

Tot i el subtítol de *Proses silvestres*, *Oratjol de la Serra* té ben poc de silvestre en el sentit pejoratiu de la paraula. La seva capacitat de seducció no es basa en cap exotisme ruralista, sinó en la profunda i reeixida voluntat de descriure un món bell però isolat, aspre però cordial, que està a punt de transformar-se. La narració parteix d'un pretext similar al d'*El poble gris* (1902) de Santiago Rusiñol: una convalescència en un poble rural. Però el que per Rusiñol és "un poble de mala mort", sòrdid i desagradós, fins al punt de concloure que s'hi pateix "el mal del

poble”, en Girbal es converteix en la descoberta feliç, al “desert de món” d’Oratjol, d’un lloc on viure amb una pau i un benestar que ja no troba a Barcelona.

No diria que la perspectiva de Rusiñol és exagerada ni la de Girbal ingènua. De fet, coincideixen en detalls i situacions, però el punt de vista és prou diferent. Girbal excel·leix per una aproximació poderosa i eficaç als paisatges i per una vivíssima caracterització lingüística dels personatges. La força de l’evocació de la vida al remot Oratjol (en realitat Saló, al Bages) poc abans de l’arribada de la carretera, de l’electricitat i dels estiuejants, mostra el talent d’un prosista excepcional.

El punt de vista de Girbal, gairebé d’observador, no defuig ni la duresa ni les contradiccions. Es tracta d’un relat vindicatiu, bellíssim, divertit i commovedor, sobre coses vistes i viscudes, dissimulat sota una mínima estructura narrativa. Girbal administra bé la reticència, fins i tot quan li surt la vena idíl·lica i arcàdica, que ell mateix posa en qüestió: per a Joan Ballesteria, el narrador, testimoni més que protagonista, però que intervé lliurement en el relat, desobjectivant-lo, Oratjol “és un tan gran descobriment que ja no sé si el veig tal com és, o me l’he fet a la meua manera, en un miracle d’amor i d’il·lusió”.

El món urbà, exterior, plana sovint sobre aquest poblet aïllat, tancat en ell mateix, endogàmic, que rarament rep visitants com aquest “senyor de Barcelona” que és Ballesteria. El narrador s’adreça al “lector ciutadà” i li explica, meravellosament bé, aquest paradís esquerp i aspre que ha descobert, sense exageracions ni deformacions, buscant el “terme mig real”: la beneïta i poc agraciada pubilla albina d’una masia és l’ excepció, com ho seria una impol·luta pageseta rossa amb trenes. No, Girbal no és un ruralista menor, ni un modernista tardà, ni la seva narrativa és incoherent, sinó que tot hi fa sentit i, entre Ruyra i Pla, es dreça com un escriptor imprescindible.